

բարեփոխութիւն մի է սա. բայց այս կարճ միջոցն իսկ բաւական եղած է ապագայունեթ լծ է օրէնսդիտական եւ ճարտարաւարական տարազնիւ Հայոց որչափ բնասուր է եւ, ինչպէս երբեմն Պարսիք Հելլենիստիկոնքը կը զմայլեցնէր յԱթլէն իւր ծոռած լեզուան, նոյնպէս եւ այժմ ի մէջ սլայց Գեորգ Պուպի (Վիեննայի Միխիէլ արեան տաշակերտ ի Վիւստիա) եւ Վարպառ Ստեփանեան Նիֆեմիտիներ գաղտնական ատենականութեան առէն. տաճիկ գաւառներն ու բազմաթիւ ունեւորները կը զմայլեցնեն իրենց ճարտարաբանութեամբը:

Յօդաւան վերջացնել յառաջ խօսինք նաեւ քաղաքի ճշգրիտական եւ բողոքական Հայոց վերայ: Առաջիններն երկու հարկեր տուն կը հաշուին, բայց զժառանգաբար պարտաւոր ըրճմամբ զրեթէ ամբողջական ազգային ամէն զգացում կորստած են: Ասոնք ունին իրենց առանձին հոգեւոր եւ ազգային դուռեր (Մարտիա), որ է Գեորգ. Ղուկաս Վարպառ եւ Տերաշեման, որ Ա. Պուպը կոթողիկէսը Հայոց Պատրիարքարանի իրաւասութեան ներքեւ է: Այս հոգեւոր իշխանութեան նախնիքն է Վիեննայի Միխիէլ արեան Ռուսին սեպհական վանք մը, բուական ընդարձակ եւ քաղաքին կենդանին, հրապարակական մատարմք մը: Կաթողիկէսը Հայոց հոգեւոր հոգն այս Միխիէլ արեան վարդապետաց ձեռքն է: Վանքն ունէր երբեմն սեպհական դպրոց մը, իբր 80—100 թոյալատու որպիւրեանով, որ լծէն վերջը՝ 1881էն ի վեր՝ նիւթական նեղութեանց պատճառաւ զժառանգաբար փակուած էր, բայց ինչպէս էր լուսի, շատ ժօնութիւններ կը բացուին:

Գալով բողոքական Հայերուն, ասոնք ամբողջական անգլիկոստիկոնք են, եւ յատուկ կաղնակերպութիւն չունին՝ ոչ կրօնական ոչ ալ վարչական. այլ անմոխիր զը Սեպհական եւ Ամբիկական ընկերութիւններու ծախիւք քաղաքին մէջ հաստատուած այլեւայլ Ժողովարանները կը յաճախէ:

Գիտել պէտք է՝ որ կաթողիկէսը Հայերն եւս ընդիմ Չմիւսնիոց չեն, այլ մեծազոյն մասամբ Անկիւրիոյնն են: Պարսկաստանէն եկած, բայց զէթի վիզալց հաստատուած են ասոս, եւ ժամանակի փոփոխութեանց եւս լեւալի մասնակցած: մինչ բողոքականները նորէի Մարտիկներ, Անթիպոլսիներ եւ այլն են՝ սոսկ կօշկակար, փերեզակ, մանրալաճաւ եւ արուեստաւոր:

Արօտական եւ ազգային պզտմունք Չմիւսնիոյ Հայոց մէջ խորապէս չեն արմատացած. բայց եւ այնպէս երբեք երբեք իրենց ամեն ուժգնութեամբ կը պայքի անոնք եւ կենդանութեան նշան ցոյց կու տան: Գժաբակութիւն է՝ որ ազգային ինդիւրներու առթիւ՝ յաճախ վէճեր եւ երկպառակութիւններ տեղի կ'ունենան ազգայինք մէջ. բայց ազգանքն եւ շահանդիւրներ կրնան գտնուիլ ամեն ուրեք, որոնք տեղի տան այսպիսի անհաճոյք երեւոյթներուն, եւ այս պատահարներ եթէ յառաջագիտութեան ընդհանուր զօրքին պահ էր կը մնան, զպէս բոլորովին չեն կրնար ազդելու: Անշուշտ մեծազոյն բարեբախտութիւն եւ պատիւ կը լինէր, եթէ երբեք տեղի չունենային:

Ինչպէս զարդ արուած տեղեկութիւններէն

կը տեսնուի, Չմիւսնիոյ Հայոց յառաջագիտութեան աստիճանը միշտ նոյն չէ եղած, այլ ինչպէս բնական է՝ տեղական պայմաններու փոփոխութեանց ենթարկուած է: Այս պայմաններն անհամաձայն փոփոխութիւններ կրած են վերին կէտ գաւառն մէջ. Հայերն եւս այս փոփոխութեանց անտարբեր չեն դառնում. մինչ իրենց առաջնակարգ զիրքը պահած են, եւ միշտ իսկ փոփոխութեանց մէկ մասն իրենց ձեռքը կատարուած է:

Այլապէս հասարակութիւններու մէջ եւ օտար հոգի մը վրայ, ուր միջուցն ընդհանուր է եւ առանձնաշարժեալ տարրերը ալ պակաս չեն: ասոնց որեւէ պաշտպանութեան՝ դարձելու, ապրելու, յաշիւղելու եւ յառաջագիտելու համար՝ այնպիսի ունեւորութիւններ պէտք են, որոնք ամեն ցեղի արուած չեն. բայց լծէ ընդպնակ են Հայոց զարգանալու եւ յառաջագիտելու՝ ծանրանալու հարկ չկայ, որովհետեւ այս հաստատուած շքմանութիւն մի է արդէն, միայն լծէ Եւրոպիայի մէջ ծայրն ափ մը Հայերն այս հսկայ յառաջագիտութիւններն ու զարգացումը որչափ ալ հիմապի եւ հըրճուելի են, մասամբ եւս փայլուն ու կենդանի ապացոյց են մեր նախնեաց պանծալի փառաց:

Ճմրւնդիւն: Թ. ՅԵՐՄԱՅԻՄ

Գ Պ Ր Ո Ց Ա Ն Ա Ն

ՅՈՐԵՄԻԱ ՔՆԻՍԻՍԻՍԵ ԵՒ ՄԵՐՆԵՍԵՐԵՐԵՐԻՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԻԽԻԵԼ ԲԱՐԵԱՆԵՍ ՎԵՆԵՍԵՐԻՆ
Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ոյն Վարժարանի այս տարւոյ ընդունութեանց եւ միջանաքարայնութեան համառօտ տեղեկագիրն կը փութանք տալու Հռօդի ընդունելոց:

Վ. Պուպը արուարձաններու բարձրագիւր մէկ կողմը, Բանկալիքին Միխիէլ արեան Վարժարանին ընդարձակ պարտիւն մէջ՝ Յուլիան 1ին (հիւս տ.) ընտրել հասարակութիւն մը՝ իբր 900—1000 հոգի, զորազարդ, վնասոյթակ հանգիստաւորայ մը մէջ 3 ժամ ունեցնելու վայելքն ունեցան. վայելք մը՝ որ այնչափ ունիկ նշանակութիւն ունի, որչափ ազգային շարք մը մանապէս մէկ տարւան մէջ բոլոր յառաջագիտութեան ականատեսն վկայ պիտի ըլլային հանգիստակցոց:

Արդէն Եւստիի 20ին (հ. տ.) սկսած էին դպրոցական ընդունութիւններն, որ հոգիւ 9 օրուան մէջ կրնայ աւարտուիլ. վասն զի 83 ուշակերտք, (46 դիշերօթիկ, եւ մնացեալք կէս մը ցարկեկայ, եւ կէս մը կիսաթոշակ), 7 դասի բաժնուած՝ մանրամասն ընդունութիւն տուին հրապարակաւ: Ասկէ 3 օր ետքը տեղի ունեցաւ միջանակարարութիւն եւս հանդէսն: Եւստի 1ին կեսօր սկսաւ բազմութիւն խանդի դպրոցին զմտակցայ զրաւ տալէն, որ կարգադրել վարդապետի եւ ուսուկանաց հսկողութեան յանձնուած էր: Միայն տոմսակաւոր հրաւիրուած կրցան այս անդամ մուտք գտնել որով իրականա-

ցաւ մեր՝ «Լափը բազում թիւն չըսածն ժամն չի» (2/1, ըստ Եւր.) հասան կառքերով եկեղեցական եւ աշխարհական բարձրաստիճան հրաւիրեալք, որոնցմէ մէկ քանին յիշենք։ Գերերը. Կաթողիկոսն սպոյ պատճառաւ արգելեալ ըլլալով՝ տեղապահ ղեկած եր գերեր, Պեւոնգ խորհուրդներ, Արքեպ. Մալաթիայ եւ գերեր. Պողոս Եպիսկոպոս Լամանուէրեան. դարձեալ ներկայ էին Կարնոյ հրաժարեալ Եպիսկոպոսն Գեր. Սահփան. Մէլքիսեդեկեան, Մշոյ հրաժարեալ Եպիսկ. Գեր. Յովհաննէսեան. Գերք. Ծպլլաղդին վարդապետներն՝ Գերք. Ճիզմեան. Պաթմանեան, Գերապ. Միւթէկէեան, Ալեմշահեան, եւ դարձեալ՝ լատին եւ յունածէս եկեղեցականներ։ Իսկ աշխարհական գաւան ներկայ էին՝ Մեարիթի կողմանէ երկու Պէշեր, Փոս տէր Կոյո Պաշային կողմանէ երկուսը, Բաւ Տիֆ Պէյ, Հաֆիջ Պէյ, Մըրթըլեան Օմիրի Պէյ, Յամառեան Յովհաննէս էֆ. Գաւառեանեան Եսաւթիւն էֆ. եւ այլն։

Սկսաւ հանդէսը հովիտի խորով՝ որ գեղեցիկ նուազուեցաւ՝ փերայի Euterpi եւ հաղկեդոնի յրաժշտութիւն միացեալ ընկերութեանց կողմանէ։ Թարգմանչէ տաճիկներն լեզուաւ խօսք մը՝ սպղիշաւ առ ԱՅ. Սուլթանն՝ որ իւր բարձր մտադրութիւնը դարձնելով գարշաց բարդ դրամն, առուգիւ կ'անմաշայրնէ իւր անունն։ Հառաքանութեան կցեցաւ անմիջական հովիտի երբը՝ որ վարժարանի մանկանց կողմանէ երգեցուեցաւ, եւ հանգիստեց յոռնկայա լսեցին։

Հանդիսութեան յառաջադրան (programme) Աթիբին որ հայերէն դարձաբխօսք մը՝ ուղեւալ առ Գեր. Եպիսկոպոսեան, որուն յաջորդէ հայերէն ներկայացուցին՝ «Արեւայրիկի խցիկը» Այսպէս շարունակեցան մի առ մի յառաջադրան 27 թիւերն։

Իսկ այս տարւան հանդէսն առաւել փայլ մ'առած էր՝ աշակերտներէն միոյն յօրինած Mazurka-ով, որ անվերջանալի ծափահարութեամբ ընդունուեցաւ հանդիսականաց կողմանէ։ Գարեւալ մեծապէս հետադրեցեցան հանդիսականք, երբ Beethovenի «Փառքն Աստուծոյ» երգչ. ըստաւայն սկսաւ վարժարանի աշակերտաց կողմանէ յաշարութեամբ երգեցուիլ, որուն հայերէն տասնուաւ որ մը յարմարուած ըլլալով, աղգայնաց առաւել եւս հետադրեցուց թիւնն աճեցաւ։ Նշելով յաշար գնաց Mendelssohnի «Որորտաց հրաժեշտ» գերմանական ըստաւայն երգը։

Տրուած ներկայացուցումներն էին՝ բացի վերիցիւնալ հայերէնէ, գերմաներէն ծախսութիւն, որ, որ անով աւելի զարմանալի եղաւ՝ որ հանդիսականք, թէեւ մեծ մասը տակաւին անհմուտ այս լեզուին, զուարթացաւ մեծապէս, եւ բուն ծափահարութեամբ մը վերի տրուեցաւ. յիշեալ եռասուութեան։ Գարեւալ քաղչ. նուագախումբիկ (Opérette) մը Les deux aveugles, եւ տաճիկերէն կատակերգութիւն մը ներկայացուեցաւ. եւ այս երկու վերջին ներկայացուցմանց ժամանակ հանդիսատեսը չկցեց սեմափիլ իրենց ծիծաղել։

Մէջ ընդ մէջ՝ արդէս ճառատացութիւններն հայերէն, գերմաներէն, քաղղիերէն, կատարու եղին ետեւ՝ սկսաւ բուն հանդէսն, որ եր մըցանկաբար

խութիւն։ Վարժարանի Առաջին Առումնարանին մէջն Բարի վարուց մեծ, վահանակազարդ, սպեթել ժապաւենն առաւ Յովհաննէս Գրըլանիւրեան պատանին. իսկ երկրորդ Առումնարանին մէջն՝ աթիւնալ, մետաքսազարդ ժապաւենն՝ Պողոս Քէնարըլեանն։

Գերերը. Կաթողիկոսին կողմանէ ղեկուած Վան փոթից պարգեւներն առաւ՝ դարձեալ Պողոս Քէնարըլեանն. իսկ Միաբանութեան Գեր. Գեր. Աբրահամ ասորւոսն մեծահասոր պատկերազարդ գիրքը՝ Յովհ. Գրըլանիւրեան. դարձեալ՝ մեծահասոր գիրք մը նուիրուեցաւ վարժարանին նախկին աշակերտաց կողմանէ՝ Գրոսմադ Մուրառեանի. նոյնպէս հայերէն գեղեցիկ գիրք մը՝ Միաբանութեան միւսեւթի վանատեան Ետրք. Մեծաւորին կողմանէ. եւ ուրիշ միշտ Միաբանութեան Ընդհանուր քարտուղարին կողմանէ։

Հաս երկայն կ'ըլլար, թէեւ ամէն մըցանակաւուններն հառ նշանակել ուղեկիւր. համառօտիւ տեսնենք յառաջացեալներն։

ՃԱՐԱՍԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍՆՆ

Կրտսեմը Մոհրապետեան. Ա մըցանակ կրտսերութեան, Բ մըցանակ հայերէն, Ա Պատմութեան, Ա Տիկեղբարութեան, Ա Բնագիտութեան, Բ Գրահայտի, Բ Տարրաւածութեան, Բ Զարտասանութեան, Բ Հայտնակութեան, Բ Գերմաներէնի։

Յովհաննէս Գրըլանիւրեան. Ա մըց. հայերէնի, Ա Աղգային Պատմութեան, Ա Գերմ. Ա Գրահայտի, Ա երկեր. Բ կրտսեր. Բ Տիկեղբոր. Գ Տաճիկ։

Օմիւս Լամանեան. Ա Տարրաւածութեան, Բ Բնագիտութեան, Բ Գծաբարութեան, Օմիւս Մաժմոմիյն. Ա Զարտասանութեան, Ա Հաշարակ, Ա Գծաբ. Ա Գաշարակ, Ա Պատմութեան։

Ի ՏԱՐԱՌՑ ԸՆԴՈՒՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍՆՆ

Ռափիկ Ապտալլահեան. Ա կրտսեր. Ա Աղգային Պատմ. Ա Աշխարհ. Ա Պատմ. Ա Բն. Պատմ. Ա Գաղղ. Բ Գրահայտի, Բ երկեր. Բ Գծաբ. Բ Գերմաներէնի։

Դասալար Դարդեան. Բ կրտսեր. Բ Բնագիտութեան, Ա Անոն Դոյալանիւրեան. Ա Բնագիտութեան, Ա Տաճիկերէնի։

Անտոն Պիշեղիւրեան. Բ Բնական պատմութեան, Դիլիգոյ Ռոյնուան. Ա Բնագիտութեան, Ա երկեր. Ա Գերմ. Բ Աշխարհ. Բ Պատմ. Բ Բնագիտութեան, Բ Գրահայտի։

Ի ՏԱՐԱՌՑ ԸՆԴՈՒՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍՆՆ

Արաւ Դարդեան. Ա Աղգային Պատմ. Ա Գաղղ. Ա երկեր. Ա Բնական Պատմ. Ա Բնագիտութեան, Ա Դաշարակ, Ա Աշխարհ. Բ Պատմ. Բ Բնագիտութեան, Բ Գրահայտի։

Գեորգ Գրըլանիւրեան. Ա Աշխարհ. Ա Գերմ. Բ կրտսեր. Բ Բնագիտութեան, Յովսէփ Պոյունեան. Ա կրտսեր. Ա Պատմ. Ա Տիկ. Բ Գերմ. Բ Հայերէնի։

Տիւրա Մազապտալեան. Ա Հայերէն երաժշտութեան, Բ Գծաբարութեան, Անտոն Փոյունեան. Ա Բնագիտութեան, Ա Գծաբարութեան։

Նրոյանը Քեդուսեան. Ա Աշխարհ. Ա Գրահայտ. Բ երկեր. Բ Բնական պատմ. Բ Աղգային Պատմ. Բ Տաճիկ. Բ Բնագիտութեան, Բ Գերմ.։

Միհրդատ Փընտըղեան. Ա Հայերէնի, Ա Աղգ. Պատմ.։

Ի ՏԱՐԱՌՑ ԸՆԴՈՒՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍՆՆ

Պոյոս Անտանեան. Բ Բնական պատմ. Բ Տալար Դասապեան. Բ Հայերէնի։

